

Om olika verksamhetsformer

I KEKS vision står att den öppna ungdomsverksamheten är en plats "där olika verksamhetsformer (kurser, grupper, projekt, 'drop-in') kompletterar varandra ..." För den som vill leva upp till chartern och erbjuda en verksamhet som är rättighetsbaserad och aktivt inkluderande är detta, av flera skäl, centralt.

Människors beteendemönster och preferenser formas av en mängd olika faktorer. Könroller är en uppenbar och ofta uppmärksammas sådan faktor, det vi brukar kalla personlig läggning är en annan. Inom den öppna ungdomsverksamheten har begreppen "instrumentell" respektive "expressiv" ungdom från tid till annan dykt upp i diskussionen kring verksamhetens målgrupp och utformning. Man har hävdad att de "expressiva", till skillnad från de "instrumentella", har svårare att delta i strukturerade, målinriktade, aktiviteter och är mer intresserade av (bara klarar) att engagera sig för stunden i aktiviteter som kräver föga planering och eftertanke. Ofta har denna "läggning" setts som förklaringen till bristande skolresultat och en tillvaro som "föreningslös ungdom" (där föreningsmedlemskap är idealet). Ofta har man också hävdad att det är dessa ungdomar som verksamheten ska rikta sig till och utformas utifrån, dvs denna ska inte ha för mycket struktur och långsiktighet.

Dessutom, säger man i samma andetag, när man bara dess ungdomar om verksamheten är "kravlös". På ett plan är detta naturligtvis sant. En frivillig verksamhet kan inte ställa krav på sina deltagare. Men detta gäller bara om man sätter likhetstecken "verksamhet" och rätten att hänga i en lokal. Om denna ska vara något mer än detta, om det ska hända något kul, något häftigt, då kommer saken i ett annat läge. I det läget inte bara kan, utan bör, fritidsledaren möta ungdomar med en uttalat positiv förväntan på att de ska bidra till verksamheten. Genom att göra detta signalerar man att man ser dem som kompetenta individer och resurser i skapandet av en attraktiv verksamhet. Det är genom att förvänta sig aktiv medverkan, i kombination med att aktivt stimulera idéer och förslag, som man lägger grunden för en delaktighetsbaserad verksamhet.

Ett vanligt uttryck i sektorn är att ungdomar ska känna sig behövda. Det kommer de aldrig att känna om de inte möts som resurser och ges konkreta möjligheter att också vara det i praktiken. Den som likställer kravlöshet med att inte ha tydligt uttalade positiva förväntningar visar bara bristande tilltro till ungdomars kapacitet, vilket i de allra flesta fall är en snarast kränkande underskattning. Om man som personal anser sig behöva ställa krav innebär detta bara att man misslyckats i sitt uppdrag att få

ungdomarna engagerade och se sig själva som resurser i förverkligandet av det man vill göra och uppleva.

Bortsett från att denna diskussion om expressiva/instrumentella ungdomar och kravlöshet ofta saknat såväl en socioekonomisk som en socialpsykologisk analys, så kan det naturligtvis ligga något i en sådan uppdelning. Detta gäller dock bara om man är nöjd med status quo och/eller inte tror att förändring är möjlig. För, som många som arbetar med unga vet, kan dessa "expressiva ungdomar" bli nog så instrumentella och målinriktade om de hittar något som verkligen engagerar dem och som de vill vara instrumentella i relation till. På fritidsgården kan det handla om att arrangera ett spännande läger. Ett tydligare exempel skulle kunna vara de expressiva ungdomar som hamnar i mer eller mindre kriminella gäng, gäng som inte saknar vare sig struktur eller tydliga mål.

Så frågan är om "instrumentell" är en läggning eller en relation till olika verkligheter och hur mycket respekt och tilltro man visar de expressiva ungdomarna som varande "resurser i sina egna liv och för samhället" om man tror att verksamheten bara ska vara 'för stunden'?

Andra 'läggningar' som är intressanta i detta sammanhang är "extrovert" respektive "introvert" samt "social", i varje fall om vi betraktar dem som olika sätt att närma sig omvärlden. Det finns de som inte har några problem med att besöka en bar på egen hand och som gärna tar kontakt med och pratar med främlingar. För andra vore detta otänkbart. De går bara ut i sällskap med folk de redan känner. Det finns de som vill ägna sin fritid åt ett dominerande intresse, medan andra vill ha omväxling och upptäcka nytt. De finns de som ser intresset som primärt och umgänget kring det som sekundärt och de finns de för vilka intresset är ett sätt att få ett socialt sammanhang. Vi har alla olika kombinationer av ovanstående 'läggningar' och närmar oss omvärlden och våra medmänniskor på olika sätt. Det som är en "låg tröskel" för vissa är ett oöverstigligt hinder för andra och vice versa.

Vad är då slutsatserna av detta?

KEKS slutsats är att den öppna ungdomsverksamheten måste erbjuda olika vägar in och olika former för att umgås och utvecklas.

Den traditionella fritidsgården har ofta dominerats av öppen, drop-in, verksamhet. Man har sagt att detta kännetecknar den "låg tröskel in" som är nödvändig för att nå

och attrahera de "expressiva" ungdomar man mer eller mindre uttalat riktar sig till. Men även i denna grupp av unga finns naturligtvis olika personlighetstyper och skall verksamheten rikta sig till alla (och inte bara struliga killar) så är detta, enligt ovan, uppenbarligen något som, om det är allenarådande, stänger ute stora grupper unga från verksamheten, och då inte bara flickor.

Att verksamheten ska rikta sig till alla är inom parentes inte bara en rättighets och rättvisefråga. All erfarenhet och forskning visar att verksamheter som i huvudsak når struliga killar inte bara utestänger andra grupper, den är dessutom kontraproduktiv då den dels stigmatiserar dessa killar, dels bekräftar deras utanförskap och leder till en inte sällan destruktiv kultur. Den blir ett reservat som på inget sätt hjälper dessa killar att hantera livet utanför och efter fritidsgården. En verksamhet som når olika grupper och får dessa att fungera tillsammans är både tryggare och mer utvecklande för alla inblandade.

Svaret är naturligtvis inte att denna "låga tröskel", drop-in verksamheten med möjlighet att bara umgås för stunden, 'hänga', ska tas bort, utan att den måste kompletteras med andra möjligheter att närma sig och delta i verksamheten.

Tilläggs bör dessutom att 'drop-in' inte är liktydigt med att verksamheten enbart ska bestå av oplanerat 'häng' och enkla spontan-aktiviteter. Det detta innebär är bara att det, naturligtvis, inte ska finnas något tvång att delta i aktiviteter, att den som vill ska kunna 'hänga'. Detta hindrar dock på inget sätt att det samtidigt drivs olika förplanerade aktiviteter som turneringar, uppträdanden och liknande. Tvärt om – all erfarenhet visar att många ungdomar, inte minst flickor, föredrar att delta och umgås socialt inom ramen för förplanerade aktiviteter framför att bara hänga.

Utöver möjligheten till 'häng' och till att spontant delta i förplanerade aktiviteter krävs det som sagt även andra verksamhetsformer om fritidsgården ska ha realistiska möjligheter att såväl nå en bredare målgrupp som att skapa en miljö där ungdomar både trivs och utvecklas tillsammans.

Nästa verksamhetsform som krävs för att nå vissa unga är gruppverksamhet. Ett relativt vanligt exempel på detta är de tjejgrupper som finns i många verksamheter. När dessa fungerar väl erbjuder de en trygg plattform för meningsfulla diskussioner om för tjejer viktiga frågor och samtidigt också som en språngbräda in i den övriga verksamheten. Motsatsen är könsstereotypa reservat, tillskapade för att man inte kan/vill förändra en i övrigt killdominerad machokultur.

För många unga är möjligheten att delta i, eller bilda, en grupp den "låga tröskel" som tillåter dem att ta steget in i verksamheten. Detta innebär att personalen bör arbeta aktivt med att uppmuntra deltagandet i/bildandet av olika typer av grupper. Utöver tjej-/killgrupper kan (bör) detta ske genom att synliggöra hur unga via en grupp kan engagera sig i för dem viktiga frågor och/eller förverkliga sina idéer avseende aktiviteter de skulle vilja genomföra. Det kan handla om allt från att diskutera och engagera sig i miljöfrågor till att skapa en arrangemangsgrupp eller planera ett internationellt ungdomsutbyte.

Det sista exemplet kopplar till den tredje verksamhetsform som behövs för att nå många unga – genomförandet av mer långsiktiga projekt. Vissa unga vill som sagt främst göra saker 'i stunden', inte minst de som är föreningsaktiva och kommer till fritidsgården för att umgås efter träningar och andra aktiviteter. Andra däremot upplever meningsfullhet (!) först när de har ett mer långsiktigt mål att gemensamt sträva mot. Att tillsammans driva projekt är dessutom en utmärkt 'skola' i samarbete och ansvarstagande och får unga att (vidare-)utveckla kompetenser som är svåra att få på annat sätt. Detta gäller inte minst de ungdomar som av olika skäl har det svårt i skolmiljön men som kan utvecklas enormt när lärandet är motiveras av ett mer konkret och närliggande eget intresse.

Den fjärde verksamhetsform som bör finnas tydligt tillgänglig inom ramen för den öppna ungdomsverksamheten handlar just om möjligheten till lärande. Vi vet via kartläggningar från bland annat MUCF (Unga med attityd, 2013 och 2018) att unga upplever möjligheten att "lära nytt" som en viktig ingrediens i sina fritidsaktiviteter. Lärande är med andra ord attraktivt och det lärande som sker på fritiden blandas inte samman med skolans mer formella undervisning. Verksamheten bör därför, i samråd med unga, erbjuda kurser i olika ämnen som intresserar unga, antingen i egen regi eller i samverkan med olika studieförbund. Detta utgör en attraktiv inkörspport, "låg tröskel", för ungdomar som annars aldrig skulle närma sig verksamheten och kan med fördel kombineras eller följas upp med olika sociala aktiviteter eller arrangemang. Kurser i musik kan leda fram till arrangemang, kurser i manga till utställningar, etc.

Denna möjlighet att arrangera olika typer av kurser är också viktig i relation till arbetet med ungas delaktighet. Om unga skall kunna vara fullt ut delaktiga i till exempel större arrangemang kan de behöva utbilda sig i till exempel scenteknik eller arrangemangssäkerhet. Sådana utbildningar kan å andra sidan också leda till att man når nya grupper som får en meningsfull arena för sina specialintressen och en roll i ett större gemensamt sammanhang. Som ungdomsarbetare bör man alltid fråga sig

om det man gör inte lika gärna kunde göras av unga bara dessa fick lite utbildning och stöd.

Dessa fyra olika verksamhetsformer skapar tillsammans förutsättningar för att unga med olika läggning och intressen ska ha samma tillgång till en meningsfull fritid, samma fast olika "låga tröskel in". Det är samtidigt också viktigt att komma ihåg att det inte finns någon motsättning mellan spontant biljardspel och deltagandet i långsiktiga projekt. Dessa olika verksamhetsformer fungerar inte som en 'sorteringsmekanism' och placerar unga i olika fack – de erbjuder bara olika ingångar i verksamheten och kompletterar i slutändan varandra i en mer attraktiv och dynamisk helhet. Även de som deltar i ett långsiktigt projekt vill ibland ägna sig åt ett spontant parti biljard och de som ofta hänger vid biljardbordet kan mycket väl tända på en matlagningskurs. Ingen människa är i grunden stereotyp och ingen bör heller bemötas som sådan.